

почитання традицій, обрядовість. Відданість козаків своїй вірі була настільки сильною, що в окремі періоди історії України православна Січ залишалася чи не єдиним захисником віри в протидії католицькій експансії. Гасла захисту віри, народності, прав і вольностей були головними в національно-визвольних війнах українського народу в XVII ст., ядром якого виступало запорозьке козацтво. Релігійність представників запорозького козацтва відображала й загальні тенденції духовного життя в Україні в період XVII століття що, безумовно, позначилися на виробленні прізвищ, які в той період почали набувати статусу офіційних родових найменувань. Поясненням цьому є християнські традиції, що вкоренилися в середовищі Запорозької Січі і згодом відобразилися у свідомості сучасної людини, позначаючись на всіх сферах мовотворного процесу, включаючи розвиток антропонімікону. Всі козацькі ради в обов'язковому порядку починалися багатотисячним молебнем, який відправляв настоятель січової церкви. З огляду на особливості своєї релігійності запорозькі козаки за святий обов'язок вважали участь у богослужіннях, релігійних обрядах, доповнюючи їх елементами, що в тій чи іншій формі символізували специфіку січового життя. Богослужіння в день загальної військової ради супроводжувалися виносом знамен, клейнодів. Релігійні церемонії на свято Покрови, Різдва, Паски, Богоявлення ознаменовували гарматними залпами.

Прізвищ, пов'язаних із релігією, що функціонують у сучасному суспільстві на території Надвеликолужжя, слід шукати в глибокій давнині та традиціях, що дали початок їх існування. Потужним джерелом формування прізвищ цієї семантичної групи були саме козацькі прізвища, які переходили до нащадків, тому велику групу серед сучасних онімів становлять прізвища з компонентом «Бог»: *Богоченко, Богомол, Богонос, Богоносенко, Богородиченко, Богослав, Богуненко, Богунець, Богуно, Богуслав, Богуславлевич, Богуслав, Богулавець, Богосвський, Богушенко, Боговець, Боговятий, Богученко, Боженко, Божко Божнов, Божченко*. У ній виокремлюються дві підгрупи: 1) слов'янські автохтонні імена – *Богун, Богуш, Богунець*; 2) топонімічні назви – *Богославець, Богосвець, Богослаєвський*. А також складні прізвища: *Богомол, Богонос, Богослав, Майбога, Молибога, Простибога, Радибога, Скитибога*.

Не меншу групу становлять прізвищеві назви з компонентом «пів». Початкове «попов» позначало по батькові – син священика: *Попович, Попко, Попович, Поповченко, Поповський, Попенко*. Прізвища цієї групи є поширеними на території Надвеликолужжя: *Попко, Попенко, Поповський, Поповченко, Попов, Поповець*.

Складовою частиною проблеми релігійності запорозького козацтва є питання ставлення до інших вір і церков. Питання про відстоювання прадідівської православної віри уособлювало не тільки віросповідну, а й національну незалежність. Козацький імператив щодо іновірних був категоричним: прибули в Січ християни й нехристияни різних націй приймалися в громаду тільки після прийняття ними обрядів Східної православної церкви. Усі, хто не погоджувався на перехрещення, мали покинути Січ. Відоме нетерпиме ставлення запорозьких козаків до католиків як гонителів православ'я. Слово «католик» навіть стало лайливим словом на мові козаків. У силу свого релігійного світовідчуття запорозькі козаки намагалися триматися якнайдалі від розкольників та іновірців. З цієї ж причини за весь час свого більш ніж двохсотлітнього історичного існування вони не знали у своєму середовищі ні розколу, ні лжевчення: *Богдась, Юдин, Чернець, Ченцов, Аліпуйко, Святець, Простибога (Простибогъ), Писанка, Тризна, Чорномаз, Чорномазенко, Чорномазов, Чорнокниженко, Християнин*.

Козацькі маси виступали носієм своєрідного народного християнства, яке мозаїчно містило в собі елементи візантійського православ'я та архаїку стародавніх родових обрядів, свободу свого релігійного світорозуміння й благоговіння перед Біблією, почитання традицій, обрядовість.

Відданість козаків своїй вірі була настільки сильною, що в окремі періоди історії України православна Січ залишалася чи не єдиним захисником віри в протидії католицькій експансії. Гасла захисту віри, народності, прав і вольностей були головними в національно-визвольних війнах українського народу в XVII ст., ядром якого виступало запорозьке козацтво. Релігійність представників запорозького козацтва відображала й загальні тенденції духовного життя в Україні в період XVII століття що, безумовно, позначилися на виробленні прізвищ, які в той період почали набувати статусу офіційних родових найменувань.

Найяскравішим прикладом виявлення осуду є прізвища на позначення осіб, що змінили віру. Як мов тавро, мусили носити й невинні нащадки: *Безбоженко, Ірод, Іроденко, Іродчук, Пострига, Перехриста, Перехристенко*.

Численною групою серед сучасних прізвищ надвеликолужців є ті, що походять від назв релігійних свят: *Воздвиженський, Воскресенський, Всесвятський, Коляда, Коляденко, Колядченко, Мелітинський, Покровський, Роджественський, Спаський*.

Сакрального значення набуває слово «святий» в прізвищах *Святенко, Святченко, Святецький, Святкін, Святовець, Свячений* – «хто покладає душу за друзів своїх»; святих народ покладає до себе, до свого буття [1, с. 531].

Серед прізвищ Надвеликолужжя є і ті, що пов'язані з дохристиянським релігійним світоглядом. Повний світ давніх слов'ян найвиразніше відобразився у відомій нам із різних джерел релігійній етимології язичництва, яке збережено для нащадків у різних писемних джерелах. Боротьба християнства з язичництвом, що точилася кілька століть досить жорстокими методами не мала жодної перемоги, бо прояви язичництва у світогляді, звичках і звичаях людей частково живуть і в наш час. Практично всі сфери культури слов'ян залишають сліди язичницького культу. Язичницький світогляд віддзеркалений і в мові, зокрема, в ономастиці, тому серед сучасних прізвищ нашого регіону можна зустріти *Волосожаренко, Сваруженко, Сваружук, Тризенко, Тризник, Тризняк, Чорномаз, Чорномазенко, Чорнокнижник*. Серед козаків були так звані «чорнокнижники» або «характерники», які свій початок ведуть від давньоукраїнських язичницьких волхвів, чародіїв. Вони мали таємну силу речей, явиць і володіли своєю, виробленою в століттях, наукою й прийомами [4, с. 10]. Історична епоха накладає відбиток і на прізвища, тому серед сучасних прізвищ нашого регіону можна зустріти *Волосожаренко, Сваруженко, Сваружук, Тризенко, Тризник, Тризняк*.

Отже, власні назви, твірні основи яких пов'язані з християнством є органічною, хоча й менш помітною частиною Надвеликолузького ономастикону, що дійшов і до наших днів. Причини їх появи слід шукати в глибокій давнині, зокрема в традиціях духовного життя нашого народу в цілому, що дали початок їх існуванню, тому дослідження сакрального в ономастиконі Надвеликолужжя вважається актуальним.

ЛІТЕРАТУРА

- Жайворонок В. Знаки української етнокультури. Словник-довідник / В. Жайворонок. – К. : Довіра, 2006. – 703 с.
- Львівський І. Вплив християнства на антропонімікон Надвеликолужжя / І. Львівський // Дослідження з етимології і граматики української мови : [зб. наук. праць]. – Вип. 8. – Дніпропетровськ : Пороги, 2009. – С. 97-105.
- Львівський І. Сакральні мотиви в топонімі Центральної України / В. Лучик // Науковий вісник Тернопільського університету : зб. наук. ст. Слов'янська філологія. Чернівці : ЧНУ, 2010. – Вип. 509-511. – С. 279-284.
- Львівський І. Хто такі характерники / І. Львівський // Урок української. – 2000. – № 9. – С. 25-26.

Коноваленко Т. В., Філь О. П.
Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького

СПІВВІДНОШЕННЯ РІЗНИХ ТИПІВ СЛОВОТВОРУ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

У сучасній англійській мові виділяють основні й другорядні типи словотвору. До основних належать суфіксація, префіксація і словоскладання. Групу другорядних засобів утворення нових слів становлять скорочення (його різновиди), конверсія, аббревіатура, римовані комбінації, ономапея й імітація.

Найбільш поширеною є суфіксація. Суфіксацією називають такий тип словотвору, за якого нові слова утворюються за допомогою суфіксів, напр.: *attention, speaker, Ukrainian, department, quickly,*

appearance, closed, darkness, endless, etc. Суфіксація належить до найдавніших способів творення слів, тому і прикладів її ми знаходимо значно більше ніж інших типів словотвору [3].

За чисельністю новостворень префіксація посідає друге місце. Особливість цього способу словотворення полягає в тому, що нові слова утворюються за допомогою префіксів, які або змінюють значення слова на протилежне основі або розширюють, уточнюють його: *distrust, unknown, encourage, aside, return, inside, impossible, misunderstand, outspoke, overlook, etc.*

Словоскладання посідає те ж місце, що і префіксація. Словоскладання, суть якого полягає в утворенні нових слів шляхом приєднання основ або цілих слів, є досить продуктивним в наш час. Більшість термінів та понять, якими позначають нові явища життя, не запозичують з інших мов, а створюються на ґрунті англійського словника за допомогою словоскладання, напр.: *mobile/cellular phone, inkjet printer, fax machine, answering machine, xerox machine, laser printer, tower computer, e-mail, snail-mail, mouse mat, desktop computer, CD-Rom drive, channel surfing, cyber surfing* [1, с. 89].

Другорядні типи словотвору є не досить продуктивними на даному етапі розвитку англійської мови. Найбільша кількість новостворень з'являється завдяки скороченню (особливо в розмовному стилі) та аббревіатурі (особливо в діловому стилі (назви компаній та різних організацій, союзів)).

Оскільки метою нашого дослідження було встановлення словотворчих особливостей авторського стилю Агати Крісті, ми вирішили проаналізувати функціонування лексичних одиниць, утворених різними способами.

Для словотворчого аналізу мови було обрано збірку детективних історій Агати Крісті, до якої увійшло 13 оповідань, а саме:

1. The adventure of the Cheap flat
2. The million dollar bond robbery
3. The adventure of the Egyptian Tomb
4. The kidnapped prime minister
5. Tape-measure murder
6. Strange jest
7. The case of the perfect maid
8. The four suspects
9. The herb of Death
10. The witness for the prosecution
11. Where there's a will
12. The mystery of the blue jar
13. Accident

Як було встановлено в результаті дослідження найбільш уживаним способом словотвору є суфіксація (66 %). У текстах було знайдено велику кількість слів, утворених за допомогою суфіксації, напр.: *exclamation, protestation, decoration, suggestion, examination, altercation, inflection, manifestation, collection, deduction, appreciation, extradition, waiting, doing, investigating, fumbling, keeping, belongings, surrounding, glimmering, building, cheerful, peaceful, personal, dramatic, psychological, finally, rapidly, sharply, perfectly, politeness, slowness, Scottish, greyish, discovery, robbery, failure, creature, difficulty, verity, marriage, package, expressive, suggestive, noiseless, helpless, specialist, Egyptologist, opened, boiled, existence, correspondence, perfectly, courageously, proudly, happily, beautifully, carelessly, apologize, specify, twenty-five, twenty-four, eighty, etc.*

Цікавим є те, що в деяких словах зустрічається не один, а два або навіть три суфікси. Здебільшого наявність кількох суфіксів була найбільше представленою у прислівників: *cheerfully, vigorously, enthusiastically, breathlessly, apologetically, dramatically.*

Друге місце посідає словоскладання (16 %). Приклади словоскладання зустрічались досить часто і представляли майже всі частини мови, напр.: *fingerprnt, rose head, self-control, grand-nephew, dressmaker, post-office, market garden, flag-stones, Englishman, seaport, cigarette-end, hide-and-seek, plain-clothes men, main road, hiding-place, winter-dress, drawing-room, background, rose-coloured, black-haired, cold-blooded, good-tempered, smug-faced, strong-willed, rosy-cheeked, long-winded, high-backed, white-haired, absent-minded, perfect-shaped, exotic-looking, evil-smelling, superior-looking, bad-looking,*

nice-looking, go down, go away, bring up, look forward, do away, come back, shut up, give up, put-up, send off outside, overboard, forthwith, homewards, everywhere, someday, etc.

Третє місце займає префіксація (15 %). Різниця між нею та словоскладанням лише 1 %, тому можна сказати, що ці два типи словотвору є однаково поширеними у текстах. Як і словоскладання, префіксація охоплює усі частини мови без винятку, напр.: *unknown, unlie, undress, unusual, unluckily, unfortunately, unevenness, invaluable, invisible, inevitable, insure, inside, inordinately, return, react, renew, reopen, replaced, reassured, disappointed, discouraged, distrust, disappear, dishonest, dispassionate, aside, aback, await, encourage, encouragingly, impracticable, impossible, misunderstand, supernatural, outright, outside, outline, overcome, overlook, inmost, incapable, insignificant, inadvertence, unwound, unbolting, unforceable, unlocked, uncongenial, unceasing, disregard, dissatisfied, disdained, disorganised, dissimilar, non-comprehension, nonsense, non-committally, overdose, overcome, overlook, ex-Inspector, ex-chemistry professor, etc.*

Четверте місце посідають другорядні способи словотвору (конверсія, скорочення, ономатопея та ін.), які зустрічались у досліджуваних текстах дуже рідко. Це зумовлюється їх стильовими особливостями. Як відомо, найбільше і найчастіше скорочення вживаються і функціонують у розмовному стилі, ми ж маємо справу з художньо-публіцистичним (саме так назвали стиль детективних історій Агати Крісті) [2]. Останній характеризується дотриманням літературних норм мови. Якщо ж твір присвячено повсякденному життю певного кола людей, пересічних мешканців міста чи села, особливо якщо показано неосвічених людей, або тих, хто часто говорить на діалекті, вживає скорочення, другорядні способи словотвору допускаються або, навіть, вважаються необхідними. Вони допомагають реалістично, правдиво відобразити життя людини, її поведінку, манеру спілкування.

У детективних історіях Агати Крісті було знайдено такі другорядні типи словотвору:

- скорочення: *ma'am, story, Mr., Mrs., the K.C., bill, bus, phone, Pete, flu, maths, Chris, Ben, Beckie, prem, L & N.W.R., N.Y., MP, C.I.D., G.P., A.D.C., S.A., Dr.;*
- конверсію: *a service – to service, a nose – to nose, blind – to blind, equal – to equal, a bill – to bill, a contact – to contact, a tape – to tape, to swim – a swim, to go – a go, a hand – to hand;*
- ономатопею: *to buzz, to whirr, to mutter, to scratch, to crash, to bang.*

Найширше представлено скорочення. У досліджуваних нами текстах було знайдено приклади усіх відомих підвидів скорочення, а саме:

- апокопа: *Chris, Ben, prem, Pete, bill;*
- афереза: *story, bus, phone, Beckie;*
- синкопа: *ma'am, maths;*
- мішане усичення: *flu;*
- аббревіатура: *K.C., L & N.W.R., N.Y., MP, C.I.D., G.P., A.D.C., S.A.*

Як видно з прикладів, найбільше вживались письмові скорочення, тобто аббревіатури. Вони, як правило, використовувались для позначення державних установ та посад:

- A.D.C. – aide-de-camp*
- C.I.D. – Criminal Investigation Department*
- G.P. – General Practitioner*
- M.P. – Member of Parliament*

На другому місці за частотою вживання – скорочені імена: *Chris, Ben, Pete, Beckie.* Автор використовувала їх, в основному, у звертаннях до молодих людей та у спілкуванні між близькими людьми (рідинне коло, друзі).

Досить цікавими є приклади ономатопеї. Знайдені зразки можна поділити на наступні семантичні групи:

- звуки комах: *to buzz;*
- людські звуки: *to mutter;*
- неприємні або дратівливі звуки реальної дійсності: *to whirr, to scratch, to crash, to bang.*

Співвідношення усіх типів словотворчих елементів показано на Рис. 1.

Як видно з діаграми, найпоширенішим засобом словотвору є суфіксація. Це не дивно, адже отримані дані відображають загальну картину, сьогодишню тенденцію у сфері словотвору сучасної

англійської мови. Протягом багатьох століть суфікси займали і займають перше місце серед словотворчих афіксів. На другому місці – словоскладання, на третьому – префіксація. Скорочення має два відсотки і посідає четверте місце. Конверсія та онома́топея мають по одному відсотку кожна і займають п'яте місце.

- Префіксація
- Суфіксація
- Словоскладання
- Скорочення
- Онома́топея
- Конверсія

Рис. 1. Відсоткове співвідношення типів словотвору

Якщо вивести відсоткове співвідношення слів та засобів, за допомогою яких вони були утворені, отримаємо наступні дані: слова утворені шляхом суфіксації складають 66 %, префіксації – 15%, словоскладання – 16%, скорочення – 2%, онома́топея – 1%, конверсія – 1%.

Як бачимо, оригінальність Агати Крісті полягає в словотворчому потенціалі її творів. На відміну від більшого розповсюдження префіксації за словоскладання в сучасній англійській літературній мові, у її творах за кількістю випадків вживання словоскладання випереджає префіксацію. Найбільш і найменш розповсюджені способи словотвору збігаються із загальною тенденцією.

ЛІТЕРАТУРА

1. Crystal D. Language and the Internet. – Cambridge: Cambridge University Press, 2001. – 272 p.
2. The official home of the best-selling author of all time [Electronic resource]. – The mode of access: <http://www.agathachristie.com/about-christie/>
3. Types of Word Formation Processes [Electronic resource]. – The mode of access: <http://www.ruf.rice.edu/~kemmer/Words/wordtypes.html>

Коломєйцева Х. Д.
 Мелітопольський державний педагогічний
 університет імені Богдана Хмельницького

РОЛЬ СЛІВ-СИМВОЛІВ У МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ В. ШЕВЧУКА

У процесі створення твору письменник орієнтується на певну мовну структуру. Мовне оформлення тексту підпорядковується цілісній єдності тексту, розкриває його глибинний сенс.

Аналізуючи мовну картину світу В. Шевчука створюється екзистенційна модель, в якій людина є центром буття. Герої Шевчука живуть в Україні, тому його художній світ забарвлений національним колоритом, українськими звичаями, традиціями. В його творах безліч назв, реалій, предметів, що вказують на український менталітет. Мовні одиниці з національно-культурним компонентом відображають специфіку історії, культури, світобачення.

Для створення певного світовідчуття, національного колориту письменник використовує певні слова-символи. За О. Потебнею, «символ – це стилістична категорія, продукт культурно-історичного розвитку, пов'язаний із мовою, світоглядом» [1, с. 5].

В. Шевчук у своїх творах оперує багатьма символами: дім, дорога, сон, смерть дерево та інші. Такі лексеми розкривають індивідуальний стиль автора, створюють, річка, сонце, світу. Символіка митця багатомірною, глобальною, вона не зупиняється на чомусь єсть певну картину символі допомагають розкрити ключові поняття творів, сутність людини, П'єдиноному. Образно-внутрішнього світу особистості.

Образ дому символізує затишок, відпочинок. Дім на горі – це фортеця нашої душі, до якого прагне жива душа. Він озирався, й бачив дім із прозорими стінами духовності, той святкують сімейне свято істоти, в яких залишив своє тіло [5, с. 43]. Міфчтнінами, за якими надають персоніфікації, які «оживляють» неживі предмети: Дім це слав, сочого забарвлення віконницями вікна.

Не менш цікавим є образ дороги у творчості Шевчука, який символізує пост шлях додому. Саме туди вела сиріа, мерехтлива дорога, по якій ішов, а позаду лїтійний рух, життя, печальною жінкою і з веселими дітьми [5, с. 42]. Автор ототожнює дорогу з синім колишлася хата із ту ніч такий яскравий, що дорога, по якій вони йшли, засвітилася синім вогнем [Больором, с. 42]. Домінантним є багатограний образ сну, через який розкривається підсвідом, с. 42].

Образ сну у творі багатовекторний, часто проявляється за наявності широкого ті сну. Наприклад: Молоді мені ніколи не снилися сні, бо коли людина здорова й спокійна, навздо ії, сон. Наприклад: ряду іменників-номінативів: сон, сновиддя, сновида, безсоння, видіння, привиддого синонімічного ула, примара, соннота, забуття, напізабуття, напівсон.

Шевчуківі персонажі мають особливе ставлення до образу смерті. Сми, марення, мрія, вмильнення душі, перехід у безкінечність. Смерть у Шевчука – нестандартна, її верть символізує виглядає не чорною, а білою. Її стало зовсім погідно на серці, і, може, через та не боляча, вона наплив вона вперше спокійно подумала про смерть. – У нас звичай такий, – скжкий добродушний смерть білу сорочку вдягають [5, с. 351].

Лексема річка у творах має філософське значення. Річка асоціюється з і азаєв швец. – На шкитне забарвлення. Річка тяглася углибину і впирає в синю щітку лісу – дорогою, теж має обвало сонце.

Особливе місце належить лексемі «сонце», в якій денотативне значення доповнюється нотативним, з конкретного поняття переходить в абстрактно-символічне ня доповнюється асоціюється зі світлом. Шевчук подає антонімні поняття світла, подаючи та[4, с. 8]. Сонце темрява, зло, ділить світло на чорне та біле. Здалося йому, що вийшло з-за хі відповідники як побачив себе загорненим у хмару вогненного світла.

У творчості Шевчука простежується зв'язок людини з природою, мари сонце, і він узагальнений образ дерева, що символізує життя, людські покоління, безкінетому з'являється порівнює людину з рослиною, листком. Там, на ганку, сиділа ще одна жінка, чність. В. Шевчук витпалась у їхній бік і наслухала, аж тремтіла [5, с. 29].

Висновки. Отже, особливе місце в творчості В. Шевчука мають об творах, як дерево, створюють особливу мовну картину, з українським колоритом, своєрідрази-символи, які невичайними образами. Образ-символи митця багатогранні, міфологічні, філїним характером, творяться за допомогою синонімічних, антонімїчних рядів, персоніфікацій, порівнясофські, релігійні, у творчості Шевчука стають доміантними, творять системи образів, керують сюжеть. Слова-символи том.

ЛІТЕРАТУРА

1. А.А. Потебня. Символ и миф в народной культуре / Сост., подг. текст А.Л. Топоркова. М.: Лабиринт, 2000. – 480 с. (Собрание трудов.)
2. К.Г. Юнг. Архетип и символ // В, ст. и comment. http://royallib.com/read/yung_karl/archetip_i_simvol.html#0 Реж
3. О. Переломова МОВНИЙ АСПЕКТ ЦІОСТИЛІО ВАЛЕРІЯ ШЕВЧУКА // м доступа: <http://dspace.nhuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/31880/32-Perelomova.pdf?sequence=1>
4. О.С. Переломова; НАН України. Ін-т укр. мови. – К., 2002. – 18 с.
5. Шевчук В.О. Дім на горі: Роман-балада. – К.: Рад. Письменник, 1983. – 487 с.